ЧЫЯ РАДАСЦЬ ТЫ, ЛЯНОК?

Устойлівыя сарты

Дзякуючы Інстытуту льну, што знаходзіцца ў мястэчку Вусце ў Аршанскім раёне, Віцебскай вобласці, беларускія сарты працягваюць развівацца і паказваць уражальныя вынікі. Сёння дасягненні ў селекцыі робяць нашу краіну адным з найбуйнейшых вытворцаў ільняной трасты. Паводле слоў Івана Голуба, з адкрыццём інстытута сярэдняя ўраджайнасць ільну ў Беларусі павялічылася ў 2,5 раза, да 10 ц/га.

Сёння інстытут з'яўляецца самай буйной арганізацыяй, якая займаецца льном не толькі ў навуковым, але і ў вытворчым плане. У яго распараджэнні знаходзіцца больш за 300 га плошчаў, на якіх вырошчваецца лён-даўгунец. Акрамя таго, тут займаюцца вывядзеннем новых сартоў, насенняводствам. Сёння ў інстытуце вырошчваюць сем новых сартоў: «Ласка», «Грант», «Лада», «Веста», «Рубін», «Дукат», «Мара», «Маяк» — раннія, сярэднія і пазнейшыя — для патрэб кожнай вобласці.

На плошчах арганізацыі летась удалося атрымаць больш за 1,65 тысячы тон трасты (54 ц/га). Такая ўраджайнасць айчынных сартоў цікавіць расійскіх вытворцаў ільну, якія гатовыя закупляць яго ў вялікай колькасці.

«Нам незразумелая сітуацыя, што беларускія гаспадаркі закупляюць замежныя сарты, калі яны не паказваюць найлепшы вынік. Акрамя таго, нашы сарты таннейшыя. Так, цана першай рэпрадукцыі насення французскай селекцыі — 3 еўра за кілаграм. Наша насенне ў тры разы таннейшае. Засеяць гектар французскім ільном абыдзецца ў 375 еўра, нашым — каля 120 еўра», — Іван Голуб не хавае свайго здзіўлення. Тым больш пра лепшую якасць замежнага льну гаварыць не даводзіцца: паводле слоў навукоўца, яшчэ ні адзін замежны сорт не змог пераўзысці цалкам нашы айчынныя, дзе б яны ні выпрабоўваліся.

«Напрыклад, у выпрабаваннях на Дубровенскім ільнозаводзе, што на Віцебшчыне, мы пераўзышлі французскую тэхналогію і іх сорт у 2010 годзе. Літаральна два гады таму мы праводзілі падобныя выпрабаванні на Пружанскім ільнозаводзе, што знаходзіцца ў Брэсцкай вобласці. Там наш лён сорту «Грант» ні ў чым не саступіў замежным аналагам, а па ўраджайнасці нават пераўзышоў іх», — расказаў Іван Голуб.

Беларускія сарты больш адаптаваныя да мясцовых умоў і лепш вытрымліваюць любыя мясцовыя кліматычныя змены. Пры гэтым у інстытуце іх пастаянна ўдасканальваюць, каб насенне было ўстойлівым да шкоднікаў і неспрыяльнага клімату, і развіваюць новыя.

«Пры належнай агратэхніцы нашы сарты здольныя нават у не самых лепшых кліматычных умовах забяспечваць не менш за 5 тон трасты з гектара. Калі б па краіне такую ўраджайнасць мелі ўсе гаспадаркі, то ў нас не было б ніякіх праблем з забеспячэннем ільновалакном», — дадаў вучоны.

Валакно і экспарт

Сёння магутнасці беларускіх ільнозаводаў дазваляюць перапрацоўваць каля 180 тысяч тон трасты. Аднак **вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута льну Валерый КАЖАНОЎСКІ** адзначае, што, на жаль, такі аб'ём сыравіны на іх не пастаўляецца. Патрэбную колькасць ільну проста не сеюць: засяваецца толькі 47 тысяч гектараў, а трэба — 56 тысяч га...

«Атрымліваецца, што нават у самыя лепшыя гады ў краіне збіраюць 140, максімум — 150 тысяч тон трасты. Пры гэтым на выхадзе вельмі мала доўгага валакна. А праблема ў тым, што лён убіраюць не ў час і першапачаткова размяшчаюць не на тых глебах, на якіх трэба», — дадае вучоны.

Ільняное валакно лічыцца доўгім, калі даўжыня сцябліны складае не менш за 85 см. З такога валакна атрымліваецца якасная льняная тканіна, якая цэніцца ў свеце і адпраўляецца на экспарт.

Паводле яго слоў, прыкладна 50 % нарыхтаванай трасты ў мінулым годзе ўбіралася пасля 14 верасня. «Каб своечасова збіраць трасту, павінна быць дастатковая колькасць спраўнай тэхнікі. Таксама патрэбныя сёння і падрыхтаваныя кадры: для работы на ўборачнай тэхніцы патрэбныя кваліфікаваныя механізатары, якіх не хапае. Сёння мы многае губляем пры ўборцы», — дадаў кіраўнік інстытута.

У Інстытуце льну правялі разлікі, згодна з якімі, каб вырошчваць 180 тысяч тон трасты і атрымліваць 55 тысяч тон валакна, трэба давесці пасяўныя плошчы да 56 тысяч га. На 1000 га пасяўных плошчаў трэба тры спраўныя самаходныя церабілкі, каля шасці прычапных ільнокамбайнаў. Заводы тады стабільна закрыюць свае патрэбы і адпадзе неабходнасць у імпарце.

Фота Паўла КАЛАБНЁВА.

«У краіне выпрацоўваецца каля 40 тысяч тон валакна. Больш за палову ідзе на экспарт. Праблема ў тым, што пастаўляць у нас атрымліваецца пераважна кароткае валакно. Асноўным спажыўцом з'яўляецца Кітай, які сёння будзе закупляць столькі, колькі мы прапануем. У іх насельніцтва пастаянна расце, павялічваецца попыт на збожжавыя культуры і даводзіцца скарачаць пасяўныя плошчы пад лён», — расказвае Іван Голуб.

Канешне, тканіна з беларускага льну — наш своеасаблівы брэнд, яна будзе запатрабаваная як экспартны тавар не толькі ў Кітаі. Пры ўмове, што будзем працаваць над паляпшэннем якасці валакна, гаворыць вучоны.

Губляем пры ўборцы

Адзін з фактараў, які ўплывае на якасць валакна, наяўнасць у парку сучасных машын.

«Таго, што ў нас у распараджэнні нам амаль хапае. Аднак хацелася б больш сучасную тэхніку. Сёння падрыхтоўка насення ў нас ідзе старымі машынамі 70-х гадоў. Мы нават жартуем, што 27 гадоў ужо няма ГДР, а мы ўсё працуем на машынах, якія адтуль прывезлі. Таксама, нам сёння добра мець самаходную льноцерабілку. А пакуль спраўляемся з тым што ёсць», — гаворыць дырэктар інстытута.

На якасць валакна ўплывае і тое, калі ўбіраюць лён. Вучоны адзначыў, што ў краіне далёка не ўсе гаспадаркі прытрымліваюцца аптымальных тэрмінаў уборкі.

«Як правіла, у нашых умовах лён трэба нарыхтоўваць да 15 верасня. Аднак нават летась некаторыя прадпрыемствы ўбіралі яго толькі ў лістападзе. А гэта вельмі негатыўна ўплывае на валакно», — адзначыў Іван Голуб.

Грашовае пытанне

Адна з важных праблем, якая затарможвае паўнавартаснае развіццё льнаводства, — неплацяжы з боку льнозаводаў. Некаторыя з іх не плацяць вытворцам трасты каля пяці гадоў.

«Сёння прыходзіцца чакаць грашовых разлікаў гадамі. А гэта пагаршае становішча спраў у галіне. Калі мы пачыналі, у 2001 годзе было 1250 гаспадарак, якія сеялі лён. Сёння іх крыху больш за 50. Многія з іх больш за 100 га льну сёння ўжо не сеюць. З-за праблем з узаемнымі разлікамі гаспадарак, якія займаюцца льном, можа яшчэ паменшаць», — расказаў навуковец.

Іван Голуб пры гэтым адзначыў, што праблем па разліках у селекцыйнай часткі няма. Дзяржава своечасова выплачвае грошы за стварэнне навуковых праектаў. Укараненне навуковых распрацовак застаецца прыярытэтным кірункам работы.

«Чатыры гады таму мы стварылі сорт «Грант», і сёння ў краіне ён займае больш за 10 тысяч га. Нам даецца два гады на стварэнне гатунку. У нас ёсць шматгадовыя напрацоўкі, і мы ўкладваемся ў гэты тэрмін», — растлумачыў кіраўнік інстытута.

На думку навукоўцаў, ільнаводства ў краіне будзе працягваць развівацца на высокім узроўні. Будуць стварацца новыя сарты, укараняцца новыя тэхналогіі. Аднак у сферы па-ранейшаму застаюцца болевыя кропкі, з-за якіх губляюцца якасць і ўраджайнасць ільнопрадукцыі. І гэтыя кропкі трэба вылечваць, каб праца і намаганні былі недарэмнымі.

Ілья КРЫЖЭВІЧ.

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

■ Чулі?

Беларускае Палессе стала «калыскай» для славян

Археолагі знайшлі новыя доказы гэтай гіпотэзы

Навукоўцы гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта адкрылі паселішча старажытных славян канца II — першай паловы V стагоддзя нашай эры, пацвердзіўшы гіпотэзу іх паходжання з тэрыторыі Беларускага Палесся.

Фота 1.

Унікальнае навуковае адкрыццё стала магчымае дзякуючы новым археалагічным знаходкам супрацоўнікаў і студэнтаў гістарычнага факультэта каля вёскі Яскавічы Салігорскага раёна Мінскай вобласці.

На гэты час на паселішчы адкрыты шэраг пабудоў і аб'ектаў, датаваных канцом II — першай паловай V стагоддзя нашай эры. Каштоўнасць даследаванняў заключаецца ў тым, што вывучэнне артэфактаў дазволіла адкрыць невядомыя старонкі этнагенезу славян. Да цяперашняга часу не ўстаноўлена і не вызначана тэрыторыя паходжання найбольш ранніх гістарычных славян. Агульнапрызнанай найбольш ранняй археалагічнай культурай славян з'яўляецца пражская, якая належыць нашым продкам V—VII стагоддзяў. Раннія яе помнікі былі адкрыты на тэрыторыі Беларускага Палесся і Кіеўшчыны.

У археалагічнай навуцы больш за 40 гадоў існуе гіпотэза выхаду продкаў сучасных славян з земляў Беларускага Палесся. Гэта тэорыя падтрымліваецца шэрагам вядучых спецыялістаў у галіне раннеславянскай археалогіі. «Аднак Беларускае Палессе да цяперашняга часу застаецца практычна белай плямай на археалагічных картах III—IV стагоддзяў — эпохі, якая папярэднічала фарміраванню славян і з'яўленню іх на старонках пісьмовых крыніц», — пракаментаваў адкрыццё **кіраўнік археалагічных раскопак дацэнт кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін гістарычнага факультэта Вадзім БЕЛЯВЕЦ.**

Фота 3.

Фота 4.

На цяперашні момант на месцы археалагічных раскопак знойдзена калекцыя дэталяў касцюма і ўпрыгожванняў канца II — IV стагоддзя нашай эры з эмалямі (фота 1), сярэбраная манета рымскага імператара Камода (фота 2). Можна сцвярджаць, што тут дзейнічаў цэнтр па вытворчасці бронзавых упрыгожанняў і, магчыма, вялася здабыча і апрацоўка жалеза. Серыя знаходак кажа пра тое, што жыхары гэтага паселішча на працягу амаль 200 гадоў падтрымлівалі кантакты са сваімі паўднёвымі і заходнімі суседзямі — гістарычнымі готамі, якія ў гэты час жылі на тэрыторыі сучаснай Украіны і паўднёва-заходняй Беларусі (фота 3).

Фота 2.

Найбольш яркай знаходкай з'яўляецца бронзавы прадмет, які не мае аналагаў на тэрыторыі Усходняй і Цэнтральнай Еўропы. Ён, верагодна, з'яўляецца наканечнікам ножнаў мяча (фота 4). Выраблены быў для шляхетнага ваяра і звязаны з мілітарнай культурай германскіх плямёнаў перыяду Вялікага перасялення народаў. На сёння гэта найбольш позняя знаходка, звязаная з гістарычным помнікам, якая дае падставы меркаваць, што насельнікі паселішча маглі загінуць паміж 400 — 460 гадамі ў выніку набегу дружыны воінаў, якія ўдзельнічалі ў бітвах на тэрыторыі Падунаўя ў эпоху заняпаду Рымскай імперыі.

Вадзім Белявец рэзюмаваў: «Вынікі раскопак у Яскавічах дазваляюць выказаць здагадку, што далейшыя археалагічныя даследаванні на Беларускім Палессі дазволяць выявіць і іншыя помнікі, якія адносяцца да эпохі заключнага этапу этнагенезу славян, і тэорыя аб тым, што прарадзімай сучасных славянскіх народаў было менавіта Палессе, атрымае новыя пацвярджэнні.

Надзея НІКАЛАЕВА